

בינת ההלכה

גליון מס' רסב פרשת חיי שרה תשפ"ה יו"ל ע"י יצחק בירך דסקל - דיין ומו"צ

על שו"ע אורח חיים

פסקי תשובות

מלוקט מספר

מאת הגאון רבי שמחה בן ציון אייזיק רבינוביץ שליט"א

יז. לנסוע בתחבורה ציבורית ופרטית מיד עם צאת השבת

שם: דווקא שנעשה מעשה בגוף הדבר שנשתנה מכמות שהיה וכו'. ועיין היטב באות הקודם. וממוצא הדברים נלמד גם לענין השאלה המצויה האם מותר לנסוע מיד עם צאת השבת בתחבורה ציבורית (מונית, אוטובוס, רכבת, מטוס, אניה, וכדו') או פרטית, כאשר לולא שהרכב היה נוסע בשבת לא היה עתה נמצא קרוב אליו על מנת לקחתו.

והנה על פי הנתבאר אין¹²⁴ איסור השתמשות והנאה מכלי הרכב מכח 'מעשה שבת', שהרי כל איסורי שבת שעבר הנהג (הבערה, יציאה חוץ לתחום, טלטול ברשוה"ר, בונה וסותר והכנת הרכבת והמטוס וכו') לנסיעה הכרוך בכמה וכמה חילולי שבת) כבר חלפו ועברו להם, והחפץ (הרכב) לא נשתנה מכמות שהיה, אלא שינה מקומו.

אמנם כאשר מדובר מחברות או נהגים נכרים שאינם יהודים, אזי¹²⁵ חששו חכמים ליהנות מנכרי שעשה מלאכה בשבת עבור היהודי עד שיעבור במוצאי שבת שיעור 'בכדי שיעשו', שמא יקל לומר לו לעשות מלאכות האסורות ויעבור על איסור 'אמירה לנכרי'.

¹²⁴ . שו"ת מנח"י ח"ט סי' ל"ט (ענין שם עפ"י שו"ת מהרש"ם ח"ב סי' רמ"ו), שו"ת קנין תורה ח"א סי' ע"ז, שו"ת אז נדברו ח"ה סי' י"ז וח"ט סי' ל"ט, שו"ת משנה הלכות ח"ז סי' נ', שו"ת שרגא המאיר ח"ד סי' כ"א, שו"ת צי"א ח"ג סי' מ"ח, ועיי"ש שאם כי מסקנת החי"א והמשנ"ב להחמיר גם בלא נשתנה החפץ, בנידון דידן קיל טפי שע"י פעולת הבאת הכלי רכב אי אפשר עדיין ליהנות מהמלאכה ודרושה עוד פעולה של נסיעה, נמצא שפעולת הבאת הרכב היה רק הכשרה, ועוד י"ל דאילו היה הרכב נמצא שם עוד מער"ש, אלא הנהג היה בא עם רכב אחר לשם, פשיטא שאין איסור מעשה שבת להשתמש בשירותיו של נהג זה במוצ"ש (אם לא ציוהו להיות אצלו מיד עם צאת השבת, וכדלהלן), כמו"כ בנידו"ד הכי הוא, שהרי פעולת הנסיעה דשבת כבר חלפה ועברה לה, וכעין קדירה שבישלו בה בשבת, שאילולא בליעת המאכל אין איסור כלל בהשתמשות בקדירה עצמה, ודו"ק.

¹²⁵ . שו"ת מנח"י ח"ו סי' כ"ה (ועפ"י סיום דברי החי"א בכלל ט' סעי' י"א דבנכרי אסור בכל ענין), וביאור דבריו כעין חפצא וגברא, וכפי שביארו היטב בשו"ת הר צבי ח"א סי' קפ"ג ושו"ת אג"מ ח"א סי' קכ"ו (ענף ג'), דאיסור הנאה ממעשה שבת דיהודי הר"ז איסור על החפץ, ובנידו"ד ליכא שינוי בחפץ ולכן ליכא איסור השתמשות, משא"כ איסור הנאה ממעשה נכרי עבור יהודי, הר"ז כאיסור גברא, מעשי ידיו ופעולתו של הנכרי, ולכן אסור גם בנידו"ד עד מוצ"ש בכדי שיעשו.

ולפיי"ז יש¹²⁶ לדון גם לענין נהגים יהודים מחללי שבת בפרהסיא, שלכמה¹²⁷ מן הפוסקים דינם לענין זה כגויים, שנצטרך להמתין במוצאי שבת עד¹²⁸ שיעור בכדי שיעשו.

אמנם למעשה אין¹²⁹ בידינו לאסור אלא כאשר ציווהו או הזמינו להיות אצלו מיד במוצ"ש, ולצורך כך חילל¹³⁰ הלה את השבת (בין יהודי בין נכרי), אבל אם מעצמם באים מיד במוצ"ש לאסוף נוסעים, הגם שעבור ישראל הם באים, כי אין¹³¹ שם נכרים, אין איסור מעיקר הדין לנסוע עמהם, (בין נהגים יהודים ובין נכרים), ורק משום¹³² מיגדר מילתא וחזוק חומות השבת אשרי המחמיר, ובפרט לאדם מפורסם.

¹²⁶ . שו"ת מנח"י ח"ט סי' ל"ט.

¹²⁷ . שם עפ"י פמ"ג סי' שכ"ה א"א סקכ"ב (הו"ד לעיל אות י"ב).

¹²⁸ . דהיינו שיעור משך הזמן שערכה הנסיעה בשבת ממקום מוצאו עד בואו אליו, וברכבת ומטוס יש לחשב הזמן שלקח להכין אותם לנסיעה שכרוך במלאכות שונות האסורים בשבת, אמנם בחברה השייכת לנכרים לגרמייהו הוא דעבדי, ואין צריך להמתין כלל, ואפילו רוב הנוסעים יהודים ליכא איסור אם לפי כללי החברה חייבים לסדר הנסיעות לפי זמנים קבועים בלא הבט כלל כמה נוסעים ישנם, ואפילו עבור מספר נוסעים מצומצם היו נותנים השירות.

¹²⁹ . הנה בשו"ת מנח"י ח"ו סי' כ"ה אוסר גם כשעשה הנכרי מעצמו עבור הישראל, ובח"ט סי' ל"ט כותב דאולי בשעת הדחק יש להקל, עיין שם. אמנם בסי' רנ"ג רמ"א סעי' ה' ומשנ"ב סקצ"ו חזינן שבמקום שהחפץ עצמו לא נשתנה יש להבדיל בין עשה הנכרי (או ישראל מחלל שבת שדינו כנכרי, וכמשנ"ת) עפ"י ציוויו של היהודי, או מעצמו דשפיר קיל טפי (עיין שם אות י"ב), ואעפ"י שבנידו"ד נהנה בעקיפין שהרכב כבר נמצא אצלו מיד בצאת השבת, מ"מ במג"א סי' שכ"ה (סקכ"ט) בשם המרדכי משמע להדיא להקל גם באופן זה (וע"ע מס' שבת קכ"ב. תוס' ד"ה ואם). וכן עמא דבר שאין נוהגים לברר ולשאול את הנהג האם הגיע עם רכבו ממקום רחוק ולהמתין כפי הזמן שנסע בשבת, וכן סתימת חלק מהפוסקים הני"ל.

¹³⁰ . ומיהו אם סידר לנהג אכסניה קרובה למשך השבת, ואדעתא דנפשיה נסע למרחקים וחילל השבת כדי לחזור ולהיות שם מיד עם צאת השבת, ואדעתא דנפשיה עביד, ואין זה מעניינינו.

¹³¹ . כי הנהגים מצידם אין להם נפק"מ מי יעלה ברכבם, וגם עבור נכרים היו מגיעים, לצורך פרנסתם.

¹³² . שו"ת צי"א שם.